

Naujienu Antroji Dalis

NR. 846

CHICAGOS LIETUVIŲ LITERATŪROS DRAUGIJOS LEIDINYS

XXIII METAI

V. ŽEMAITIS

INŽ. JONAS AUGUSTAITIS — KELERIOPAS SUKAKTUVININKAS

Inž. J. Augustaitis

Augustaitis, Jonas, dipl. inž. Prekybos Instituto docentas, gimė 1897 m. vasario mėn. 5 d. Mažučiuose, Vilkaviškio apskr. ir valsčiuje, 60 ha ūkininko didelėje šeimoje — 3 sūnų ir 5 dukterų (Pranas, anglų literatūros prof. Kauno universiteto, Bladas, dipl. miškų inžin., Juozė, poetė, rašytoja, mokytoja, kitos — Ona, Elzbieta, Brigita, Alena ūkininkės). Tokiu būdu š. m. vasario m. 5 d. jam sukako 70 metų a. Su Jonu Augustaičiu teko kartu baigti Voroneže Martyno Yčo vardo Vilniaus gimnaziją 1917 m. (taigi lygiai prieš 50 metų) ir nuo to laiko likome artimi ne tik kaimynai, bet ir draugai. Tos draugystės prisiminimus, jo biografijos ir veiklos žymesnius bruožus aprašiau J. A. 60 metų amžiaus sukakties proga str. "Žvilgsnis Praeitin" (Straipsnis buvo išspausdintas "Naujienu" atkarpoj 1957 m. spalio mėnesį).

Savo kritikos pobūdžio straipsniais "Naujienuose" inž. J. Augustaitis atkreipė mūsų plačios visuomenės dėmesį ir įvertinimą, tad daug kas norėtų arčiau jį pažinti (kas jis iš tiesų yra). Veltui ieškotų tų žinių Lietuvių Encikl., — jų ten neras. Šia 70 metų amžiaus sukakties proga, tad bus pravartu, daug nekartojant, pateikti jo biografijos ir visuomeninės veiklos (glaustai) pačius svarbesnius bruožus ir datas.

Mokslas: Alksnėnų pradžios mokykla. Gimnazija — Vilkaviškio, Kauno, Kijevo III ir Voroneže M. Yčo, kurią baigė 1917 m. Universitetas: 1917 — 1918 Charkovo teisių fakultetas, 1920 — 1925 m. Berlyno Aukštosios Technikos Mokyklos Statybos fakultetas ir speciali šaka — geležinkeliai (Hauptfach), kurią baigė dipl. inž. laipsniu. Papildomai — tautos ūkio paskaitos pas prof. Sombard'ą Berlyno Universitete.

Valdiška tarnyba. 1926 m. nuo kovo mėn. Geležinkelių Valdyboje, Mažeikių kelio ruožo viršininko padėjėjas, priskir-

tas Eksploatacijos Direkcijai; nuo 1926 m. liepos mėn. Valstybės kontrolės revizorius, vėliau vyresnis revizorius, 1927 m. rugpiūčio m. Geležinkelių Valdyboje — ypatingų reikalų inžinierius, ir tų pat metų rugsėjo mėn. Geležinkelių Valdybos Ekonominės Direkcijos direktorius. 1928 m. dėl nuomonių skirtumo su Susisiekimo Ministeriu St. Čiurlioniu J. A. iš Geležinkelių Valdybos pasitraukė, nes atnaujinant muitinių agentūrų sutartį pareikalavo iš koncesioninkų (J. ir J. Prapuolenių) mokėti didesnius mokesčius, o jam nesutikus, laikyti agentūras pačiai G. Valdybai. (Be normalaus uždario koncesioninkas, po 3 metų būtų turėjęs apie 400.000 litų pelno. Remiant koncesioninką S. Ministeriui Čiurlionio ir to meto ministeriui pirmininkui A. Voldemarui, J. A. nesutiko pasirašyti koncesiją nenaudingomis G. Valdybos sąlygomis ir atsistatydino. Prie to prisidėjo dar liga — plaučių uždegimas. Koncesiją pratesė G. Valdybai geresnėmis sąlygomis (per 3 metus Gel. Valdyba gavo apie 350.000 litų), maždaug tiek, kiek pradžioje reikalavo J. A.

Vėliau, išaiškinus visą padėtį J. A., 1929 m. gegužės mėn., paties Voldemaro buvo paskirtas į Krašto Apsaugos Ministeriją Statybos Skyriaus viršininku (Vėliau pavadinta Karo Butų Valdyba), civiliniu tarnautoju, brigados vado teisėmis. Skyrius, po inž. Breimerio arešto už išėkvojimus, turėjo 6 milijonus litų skolų — nesumokėtų rangovams — sąskaitų. J. A., per du statybos sezonus sutvarkęs visus reikalus (peržiūrėjęs visas sąskaitas, sumokėjo apie pusantro milijono) ir apdovano- tas Vytauto Didžiojo ordinu, 1930 m. spalio mėn. buvo paskirtas G. Valdybos Konvencijų Inspektorium. 1934 m. pakeltas į Vyr. Geležinkelių Direktoriaus pavaduotojus.

Eidamas šias pareigas J. A. dalyvavo daugelyje tarptautinių konferencijų Europoje ir Azijoje (Japonijoje) atstovaudamas Lietuvos geležinkelių reikalus. Taip pat jam teko spręsti (likviduoti) tarptautinio susisiekimo užsilikusias bylas nuo daugelio metų. Čia pažymėtina Trečiųjų teismo byla, vokiečių pretenzija vieno milijono ir 300.000 litų už Klaipėdos miesto stoties viršininko Rudo malverisacijas tiesioginiame susisiekime. Pavyko susitarti ir atlyginti vokiečiams 600.000 litų sumą išdėstant per

(Nukelta į 2 psl.)

Dienų skeveldros

Pastaba: Buvau sukliuęs į kryžminę daktaro ir ligoninės ugnį. Šiaip taip kailį išnešiau. Dabar, vėl atsidūręs de-hospital-izuotoj zonoj, galiu tęsti tarnybą Gerb. Skaitytojams.

I.

Mirė Mykolaiczky — lenkas politikas ir visuomenininkas. Mūsų atstovas Washingtono parėškė užuojautą. Tai krikščioniška ir kaimyniška. Seniai ruošiausi paklausti, ir nesusėjau. Ruošiausi paklausti ką nors iš pasiuntinybės, iš veiksmių ar New Yorko apylinkėse gyvenančių. Paklausti, kad paklaustų mirusį apie lietuvių siaubo dienas Lenkijoje. Maskva pareikalavo, o Mykolaiczky vyriausybė sutiko išduoti Lenkijoje prisiglaudusius Maskvos režimui priešingus lietuvius. Tąsyk sugaudyta ir Stalino žvalgybai atiduota tarp 5 - 10 tūkstančių lietuvių.

Buvo kreipiamasi į bažnytinis sluoksnius. Tylėjo. Maža, daugelyje bažnyčių buvo skaitoma vyriausybės reikalavimas "demaskuoti lietuvius fašistus". Tylėjo ir dabar daugelio lietuvių stambeldiškai garbinamas kard. Wyszynski.

Savo metu apie tai buvo užsiminta "Tėviškės žiburiuose". Prašyta plačiau parašyti. Niekas nieko nebeatsakė. Ryšiai su Lenkija lengvesni. Daug kas nuvažiuoja pasisvečiuoti. Kas susidomės šia tema?

II.

Vartau "Metmenų" nr. 12 ir str. "Po 20 metų". Tai M. Rimša kaip turistas atsiduria Vilniuje ir iš gilumos širdies šaukia: žeme, mano žeme! Kaip toliau jis sako, norėjęs glostyti tą cementą, kuriuo ėjęs. Aerodrome nei žodžio lietuviškai, ir toliau niekas nebepriminė pasiilgto Vilniaus. Lietuviškai nugirdęs mažą vaikutį kažkur palei Žvėryną.

Be kita ko, rašo, kad daugelio bažnyčių bokštų ir langų esama užkalta lentomis skersai ir istrižai, ir paukščiai suka lizdus.

Apie naują statybą sako, kad ji, kaip ten įprasta sakyti, vykstanti 24 valandas, bet gi namai

greitai pasensta, plyšiai ir nutrupėjimai kaip mat atsiranda.

Rusas kaip okupantas visur išlenda. Neatsilieka ir lenkai kaip buvę okupantai.

Išpūdžių pabaigoje M. Rimša rašo, kad nors okupuota Lietuva ir yra išlaikiusi Vakarų Europos bruožų, deje, slysta visąsąjunginės niveliacijos link.

III.

M. Rimšos pastabas apie statybą Vilniuje gali paliudyti tokia ištrauka iš "Literatūros ir Meno", kur kalbama su architektais broliais Nasvyčiais:

— Kaip bekalbėsime, bet pas mus per mažai vertinama architektų veikla, jo darbas. Daug triūso nueina veltui...

Didžiausias gyvenamųjų kvartalų priešas — monotonijs, kurios kol kas, deja, neįmanoma išvengti. Kodėl? Maža galimybių parodyti savo, kaip kūrėjo, braižą. Atrodytų, kad pramoninės architektūros ir gyvenamųjų kvartalų masų projektavimas — pagrindinė architektų veiklos sfera. O kiek mes turime tipinių projektų, kuriais operuojame? Apverktinai mažai.

Vien tik teritorijos užstatymo šradingumu negalima pasiekti pilnaverčio rezultato. Viena styga, jei neklystu, nuostabiai groja tik Paganinis... O būtų išplanavimas? Jis pilkas ir nuobodus. Kas kaltas? Čia ir lėšų ekonomija, ir terminai "suglaudinti", o dar technika atsilieka...

IV.

Apie nuotaikas Vilniuje (žmogaus su žmogumi, kaimyno su pažįstamu, iš viso apie niūrią atmosferą) liudija poeto Alg. Baltakio eilėraštis "Tš Gedimino aikštės varpinės":

Iš varpinės žvelgiu į plačią aikštę,
Ir liudnos mintys nejučia apninka.
Visom kryptim mažyčiai žmonės
vaikšto
Ir taip retai viens kitą susitinka.
Pro šalį vis, pro šalį ir pro šalį,
Lyg būtų svetimi, lyg niekas jų
nerištu.
Ne jau žmogus minioj kitaip negali?
Kad stabtelėtų bent... Ar
atsigrįžtu...
Bet ne, vis skuba, niekas jų
nesulaiko,
O žemė ta pati visiems po kojų,
Ir bokšto laikrodis tą patį rodo
laiką,
Visiems tie patys rūpesčiai,
džiaugsmas, pavojai.
Iš varpinės pas žmones nusileidau.
Nusprendęs sveikinti visus, visiems
sypsotis,
Ir aš šypsojau. Sveikinau
kiekvieną veidą.
Bet žmonės gūžėjo pečiais.
Kažkoks beprotis!

V.

Dar pabūkime Vilniuje, ir pasiskaitykime "Literatūrą ir Meną":

Žurn. A. Morozovas klausia "Kas išmoko gero elgesio?"

(Nukelta į 3-čią psl.)

INŽ. JONAS AUGUSTAITIS . . .

(Atkelta iš 1 psl.)

keletą metų. J. A. buvo čia trečiųjų teismo teisėju, pirmininkaujant danui Hansenui, vokiečių teisėju buvo inž. Kienitz.

Lenkai, pasiremdami nebūvimo santykių su Lietuva, dešimts metų nemokėjo Lietuvai už lietuvių vagonų kursavimą vokiečių traukiniuose per lenkų koridorių Berlynan. 1936 m. balandžio mėn. Baden b/Vien geležinkelių konferencijoje, trijų dienų debatuose J. A. pavyko lenkus priversti sumokėti apie 300.000 litų, per tarpininkaujant vokiečiams.

Po Lenkijos ultimatumo Lietuvai J. A. dalyvavo Augustavo konferencijoj su lenkais. 1938 m. kovo mėn. pirmam (tarnybiniam) susisiekimui sudaryti, birželio mėn. Varšuvoje vadovavo geležinkelių delegacijai susisiekimo geležinkeliais sutartims sudaryti.

1940 m. birželio 11 d. J. A. prezidento aktu buvo paskirtas Vyriausio Geležinkelių Direktorium, tačiau birželio mėn. antroje pusėje prasidėjo rusų — bolševikų Lietuvos faktinji okupacija. . . J. A. nepavyko įgyvendinti geležinkelių įmonės ūkyje tas tezes, kurioms jis buvo pasiruošęs.

1940 m. liepos mėn. 12 d. J. A. pervaziavus per Kretingą į Vokietiją, po pusantros valandos bolševikų NKVD ieškojo jo suimti. Po pirmos bolševikų okupacijos J. A. 1941 m. liepos mėn. sugrįžęs iš Vokietijos perėmė Vilniuje geležinkelių vadovavimą. Geležinkeliai buvo nacių okupacinės valdžios priežiūroje, tarnavo daugiausia karo transportams. Tarnautojų atlyginimai menki, nepasitenkinimai dideli, savarankiškumo maža, o reikalavimai vis augo, nesupratinimai ir pasipriešinimai didėjo. . . Gestapai pareikalavus (per priežiūros organus) įvesti geležinkelių tarnautojams fizinės bausmes (už apsileidimus) J. A. užprotestavo ir tą įsakymą nepaskelbė (po 8 dienų jis buvo atnainytas), tačiau J. A. už tuos ir daugelį kitokių tarnautojų užstoijimus 1942 m. gruodžio mėn. 19 dieną buvo atleistas ir Gestapo nutarimu siunčiamas į priverstinus darbus į Reichą. Jam tačiau pavyko pasislėpti, pasilikti Lietuvoje (slaptai kaime). 1944 m., besiantinant sovietų frontui J. A. pasitraukė į Vakarų (į Austriją).

Kitos pareigos. Be šių pareigų J. A. mokytojavu Kauno Technikos Aukštesniojoje mokykloje, dėstydamas vandens variklių kursą, nuo 1936 m. docentavo Klaipėdoje (vėliau Siauliuose) Prekybos Institute, dėstydamas Transporto įmonių ir jūrų transporto kursus. Prijungus Klaipėdą Reichui, J. A. kartu su M. Braku (Instituto docentu) sudarė Klaipėdos Laisvosios Uosto Zo-

nos sutartį, ją apgynė eilėje konferencijų su vokiečiais ir vėliau J. A. buvo išrinktas tos Zonos Administracijos Tarybos pirmininku, o M. Brakas paskirtas Reikalų vedėju. Su Klaipėdos krašto Direktorija J. A. sudarė sutartis autobusų susisiekimo linijomis: Klaipėda — Palanga, Klaipėda — Šilutė eksploatuoti. Vykdymas buvo pavestas Pašto Valdybai. Be to, J. A. buvo "Medžio" b-vės Priežiūros Tarybos pirmininkas. J. A. būdavo pavedama atlikti ir kiti, ypatingi Klaipėdos krašto reikalai, pvz. esant Baldžiaus (nacių) Direktorijai, vyriausybė (Mirono kabinetas) pavedė J. A. tarpininkavimą — likviduoti uosto darbininkų muštynes su krašto policija, iš ko galejo kilti konfliktas. Siūlomas J. A. sąlygas priėmė abi pusės, ir konfliktas buvo baigtas. Jis atliko ir kitų tarpininkavimų. Mirono kabinetas J. A., kaip pažinusį Klaipėdos krašto reikalus ir turintį ten santykių, nutarė skirti Klaipėdos Krašto Gubernatoriui, tačiau Prezidentas Smetona jojo paskyrimą atmetė. Beprasidedant 1941 m. vokiečių karo žygiui į Rusiją, p. škirpai sudarius vyriausybę (kuri planavo vykti į Lietuvą), J. A. joje buvo susisiekimo ministru, tačiau joji vyriausybė nepasiekė Lietuvos.

Tremties meto veikla. Persikėlęs iš Austrijos į Vokietiją 1946 m. pavasarį, J. A. nuo 1947 m. mokytojavu UNRA'os Kirchheim (Teck ir IRO, Schwäbisch Gmünd DP stovyklų Aukštesnioje Technikos mokykloje, dėstydamas medžio ir plieno statybinių konstrukcijų ir centralinio šildymo dalykus. (Čia gyvendamas J. A. taip pat buvo Lietuvos Raudonojo Kryžiaus valdybos narys). Nuo 1949 m. kovo iki tu metų lapkričio mėn. ėjo IRO Sub — Area'os Schwäbisch Gmünd butų karininko (accommodation officer) pareigas, o nuo lapkričio 15 d. įstojo į lietuvių 8724 inžinerijos kuopą prie Amerikos armijos Mohringene prie Stuttgart'o darbų vedėju, LS jaunesnio leitenanto laipsniu. Kitais metais (1950), birželio mėn. buvo perkeltas į Vvriamsj Amerikos Armijos štabą Vokietijoje Heidelberge (Eucom) lietuvių dalinių ryšininku prie Amerikos Armijos. Čia išbuvęs iki 1956 metų, pasiekęs LS majoro laipsnį ir ryšininko — direktoriaus titulą, vasario mėn. 1 d. buvo perkeltas į Kaiserslautern'o 6350 Centrą Pabaltiečių (estu, latvių, lietuvių) ryšininku LS majoro laipsniu (Baltic Liaison Chief). Čia įvyko didesnių nesupratinimų ir J. A. po 12 metų tarnybos (excellent įvertinimu) 1962 m. kovo mėn. 31 d. turėjo apleisti tarnybą. Keletas pavyzdžių;

X) 1957 m. gruodžio mėn. lietuvių (8593) kuopos vadas J. Baltrušaitis už nedidelius nusizengimus 6 dienų laike bu-

vo atleistas iš tarnybos (trijų mažų mergaičių tėvas ir the sergancios žmonos vyras). J. A. paliūdijus visą reikalą Kaiserslauterno darbo teisme, įsakymas buvo atšauktas. Antroje instancijoje prieš J. A. liudijo pats Divizijos šefas pulk. Berg, tačiau J. Baltrušaičiui turėjo sumokėti 8.000 DM (visa byla kaštavo apie 13.000 DM). Dėl šio J. A. liudijo vyr. štabo L. S. Divizijoje jam padaryta priekaištų ir pastabų, kad jis nepadėjęs Divizijai byloje prieš J. B.

XX) Pulk. lt. Hovart Goldsmith jun. 031946 Inf. J. A. šefas vykdė ilgamečio ir gero latvių kuopos (4099) vado LS kap. Dekters pažeminimą ir perkėlimą į rusų kuopą už mažus prasizengimus, net ne tarnybos metu. Pagal J. A. pranešimą Divizijai, sudarytoji tardymo komisija 1961 m. spalio m. (vokiečių ryšininko gen. Biulovijaus, amerikiečių kap. Harvey C. Feimster ir J. A.) pasiūlė pareikšti jam tik išpėjimą. Vėliau pavyko Goldsmith'ui pažeminti Dekters'ą, kai Divizija sutiko, pamatuojančiant, kad Dekters pats nepakankamai gynė savo reikalus.

Paskelbus 1961 m. Vyr. Štabui taupymus, Goldsmith'as be kariuomenės įsakymo pradėjo likviduoti 4203 lietuvių kuopą. Pranešus J. A. Divizijai, Goldsmith'as gavo įsakymą grąžinti perkeltus vyrus atgal. Bet vėliau Goldsmith'as įsakymą išgavo ir J. A. nepavyko išgelbėti kuopą.

J. A. turėjo ir daugiau su Gold. diferencijų.

Todėl, nors 1961 m. komisija (survey team) taupymo sumetimais fikrindama reikalingų tarnautojų skaičių Baltų Ryšių karininko poziciją pripažino, bet Gol. ją įrašė išbraukti prie 17 kitų pasiūlytų išbraukti, ir J. A. buvo atsakyta tarnyba.

Į jo apeliaciją ir į vokiečių finansų ministerio intervenciją Vyr. Štabui, buvo atsakyta, kad J. A. visai nemanoma atleisti ir jam bus tuojau pasiūlyta pagal jo kvalifikacijas aukščiausia laisva vieta. . . Pasiūlyta seržanto pareigos latvių 7174 inžinerijos kuopoje, ką J. A. atmetė. Tolimesnes jojo apeliacijas Gynimo Sekretoriui Mc Namara, Senatoriams, dėl neteisingo atleidimo, reikalavimas kompensacijos, bei kitų išmokėjimų — viskas buvo atmesta, remiantis Armijos (Goldsmith'o) pranešimais, Senatorius P. Douglas paskutiniame laiške 1963. 9. 13 J. A. pranešė: "it became very clear that, whatever the injustices involved, there is no way in which I can be of help to you". (Buvo aišku, kad, nežiūrint neteisėtumų, nebuvo galimybės jums padėti). J. A. buvo klaida ieškoti teisėtumo komandos tvarka — vokiečių darbo teismas būtų radęs galimybės padėti prieš Goldsmith'o neteisėtumus.

Kariuomenė, bei visuomeninė veikla. J. A. 1919 įstojo savanoriu į organizuojamą ka-

riuomenę, buvo priskirtas propagandos skyriui savanorius kviesti. Tų pat metų vasarą įstojo į Karo Mokyklos II laidą ruošti karininko tarnybai, tačiau rudenį bebaigiant, susirgo plaučių uždegimu (su tbc pasekmėmis), jos nebaigė, buvo paleistas iš kariuomenės ir sustiprėjęs 1920 išvažiavo studijuoti. 1918 m. vasarą J. A. grįžęs iš Rusijos įsijungė į visuomenės darbą savo Vilkaviškio apskrityje. Besitraukiant vokiečiams iš užimtų kraštų (pagal 1918 m. lapkričio 11 d. kapituliacijos sąlygas) ir Lietuvai pradėjus organizuoti savo administraciją, J. A. nuo Vilkaviškio valsčiaus buvo išrinktas į Vilkaviškio apskrities komitetą ir buvo jame vicepirmininku (pirmininkavo ūkininkams Jonas Gavėnas). Sušaukus Slezevičiaus vyriausybę Kaune (pasitraukus iš Vilniaus) II - ją Valstybės konferenciją (1919 m. pradžioje) J. A. buvo pasiūstas (drauge su Braku, Žemaičiu ir Kavaliūnu) Vilkaviškio apskrities delegatu. Konferencijoje jų buvo išrinktas į prezidiumą, pirmininkavo iš eilės Konferencijos posėdžiams. Konferencijoje J. A. buvo krikščionių - demokratų partijos lyderis, kuriai jis tuomet priklausė. — Studijų metu J. A. simpatizavo tautininkų opozicijai, o grįžęs į Lietuvą iš Berlyno, nutraukė su krik. - dem santykius, prisidėjo prie tautininkų, vėliau buvo jų partijos Centro Komiteto sekretorius. Bet, kai po 1926 m. perversmo tautininkai paskelbė jų slaptai paruoštą naują konstituciją ir Smetona sulaužė priesaiką senos konstitucijos laikytis, J. A. iš taut. partijos išstojo. J. A. sakė: — Vyriausybei neleistina apgaulės keliu skelbti pagrindinius valstybės įstatymus ir tokiais metodais valdyti kraštą. — Po to jis daugiau jokiai partijai nepriklausė.

Grįžęs iš užsienio 1926 m. J. A. kartu su dipl. inž. Broniu Banaičiu suorganizavo Lietuvos diplomuotų inž. ir architektų draugiją ir kasmet buvo išrenkamas jos pirmininku. Vyriausybei išleidus Draugijoms persiregistruoti naują įstatymą, ji nebuvo perregistruota, bet vietoj jos, tuo pat vardu buvo įregistruota kita, kuri pirmiau vadinosi Inžinierių ir Architektų Sąjunga.

Spauda. Būdamas Geležinkelių Valdyboje, J. A. pradėjo leisti Susisiekimo Ministerijos mėnesinį žurnalą "Sąsiekos" ir buvo jo redaktorius. Pasitraukus jam iš Geležinkelių Valdybos tarnybos (1928 - 29), žurnalo leidimas netrukus sustojo. Lietuvoje, nuo pat studijų baigimo, J. A. aktingai dalyvavo spaudoje. Rašė: "Savivaldybėje", "Lietuvoje", "Lietuvos Aidede" ir "Lietuvyje" ūkio, susisiekimo, geležinkelių ūkio bei administracijos klausimais.

Išivijoj — "Europos (ir Britanijos) Lietuvoje", "Tremtyje", "T. Ziburiuose", "Naujiuose". Rašė politikos, ūkio klausimais, o taip pat įvairių kelionių aprašymus.

Ilgėsi jo raštai buvo atspausinti "Naujiuose": diplomatijos

DIENŲ SKEVELDROS

(Atkelta iš 1-mo psl.)

Klausimas gali atrodyti keistas. Ir netgi naivus. Juk yra mokyklos, technikumai, institutai, tėvai. Yra brošiūrų apie gerą elgesį. Ir vis dėlto... Gražiai apsirengęs paauglys, kuris netrukus baigs vidurinę, gatvėje spaudosi, laiko rankas kelnų kišenėse, įgrūdęs jas iki alkūnių, neužleidžia vietos senutei autobuse. Jaunikaitis, dar nepradėjęs skusti ūsų, išdrįs pasakyti cinišką posakį merginai. Pagaliau net žmonės, kurių švarkų atlapuose žiba aukštųjų mokyklų baigimo ženkleliai, eidami pro laidotuvių procesiją, nenusiima kepurės.

Senijoje mokykloje buvo dėstoma tikyba... Ar ši teorija davė teigiamų rezultatų, ar ne — kitas klausimas, bet moralinė problematika iki tam tikro laipsnio mokiniais teoretiškai būdavo dėstoma, t. y. būdavo sakoma — negalima vogti, negalima žudyti, negalima

Inž. J. AUGUSTAITIS...

šefo (Lozoraičio) darbų kritika, gen. S. Raštikio atsiminimų kritika (žr.: "N" 1-2 — 1-14, 57), Dvi konferencijos Augustavo ir Varšuvos (žr.: IV-II — IV-23, 57), str. Europos vienijimo klausimais (EWG-EEC), ėjęs per daugelį "N." numerių. Keturi ultimatumai Lietuvai "N." II-2 — II. 7. 63) A. Merkelio knygos "A. Smetona" recenzija "A. Smetona" recenzija "A. Smetona ir jo veikla" spausdinta "N." ir išleista atskira knygele 1966 m. Tais pat metais str. ir kritiškos pastabos apie Lietuvos policiją ir plk. Šliogerio atsiminimų apie prezidentą A. Smetoną recenzija "Pagyros ir Tikrovė", kuri atskira knygele išeis šiais metais. J. A. savo str. daug padėjo iškelti ir pašalinti įsivyravusių 16 vasario gimnazijos vadovybėje netvarką. Jis yra veiklus veikiančio Muenchene "Zanavykų Klubu" narys.

Kaip pats J. A. laiške rašo, kad nors asmeniškai nepažindamas "Naujienu" dienraščio vadovybės, tapo jų uoliu bendradarbiu vien dėl to, kad "N." drąsiai kelia viešumon mūsų visuomenines ydas ir negeroves, nežiūrint į tai, ar jos eina iš kairės ar dešinės, ar jos patinka ar nepatinka įvairių siaurų partinių, ar religinių pažiūrų demagogams, dignitoriams, vadams ar vadukams. J. A., kaip matosi iš jo raštų, jo tarnybinės ir visuomeninės veiklos yra bekompromisinis kovotojas prieš nesąžiningus lietuvių tautos kenkėjus, už lietuvių tautos gerinę, šviesesnę ateitį, paremtą laisvės, dorumo ir gilaus demokratiško pagrindu.

Baigdamas šią trumpą mielo inž. Jono Augustajčio biografinę 70-ties metų eigoje nueito kelio, jo veiklos ir darbų apybraižą, nuoširdžiai linkiu jam dar daug kūrybingų ir darbinių metų, geros sveikatos ir šviesių gyvenimo saulėtekio dienų.

3 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL.
— SATURDAY, FEBRUARY 4, 1967

skriausti, reikia gerbti vyresnius, gerbti tėvus". Ir tokie moralės skyriai, — krikščioniškosios moralės, kuri dėjo viltis į tikėjimą ir religinį įsitikinimą, — dėstomi mokiniams teoriškai, išskeldavo jiems ir moralinius reikalavimus, nors ir atgyvenusia religine forma.

Mokytoja Z. Pivoriūnaitė rašo:

Ir dar — apie šeimą. Manau, kad visai "suvalstybinti" vaikų auklėjimo negalima. Pastebima, kad šeima vis labiau praranda savo poveikį vaiko charakteriui, jo pasaulėžiūrai. Žymi dalis vaikų nebebrangina šeimos, nebesididžiuoja ja, nebegebia tėvų, kurie visuomenės gerbiami ir vertinami. Tai gana liūdnas ir kelias nerimą faktas. Jeigu jaunuoliui svetimumas gimtųjų namų ilgesys, tai jau nebeaišku, ko verti jo pilietiniai ir patriotiniai jausmai.

O čia kas dabar:

Kompozitorius Vytautas Laurušas su libretistais E. Matuzevičium ir A. Kalinausku baigia operą "Paklydę paukščiai" pasakojančią apie lietuvių emigrantų dalią, kelius, nuvedusius juos svetur, apie suklydusių troškimą grįžti į tėvynę.

Kas poetą Eugenijų verčia eiti į tarnybą gen. Michailovui? Visą Stalinizmo laiką išsilaukė atokiai, o dabar prabyla prieš politinę emigraciją!

Neseniai įvykusiame okupuotos Lietuvos dailininkų su-

Astronauta Roger Chaffee laidotuvių metu, virš Arlington kapinių skraidė trys sprausminiai lėktuval. Astronautą Chaffee į kapus palaidėjo jo eskadrilė, kuriai jis savo laiku vadovavo.

važiavime kalbėjęs L. Šlepetys, partijos mokslo ir kultūros skyriaus vedėjas, viešai piktinosi mūsų Galdiku.

Čia nėra reikalo plačiai įrodinėti, kaip žiauriai menininko asmenybę gniuždo, išguja iš meno gyvybę ir stumia jį į kosmopolitinį kelią formalizmas. Antai, iki karo A. Galdiką visi žinojo kaip savitą dailininką. Būdamas emigracijoje, jis pradėjo tapyti abstrakčiais, ir daug kam žinoma, kokios bedvasės ir beveidės yra jo abstrakčiosios, eilės tvarka sunumeruotos temperos.

Anapus kritikai sužavėti nauju Graičiūno poezijos rinkiniu. Girdi, poetas, pergyvenęs savo kūrybinį lūžį ir įsiliejęs į bendrą nudiens poezijos sriautą, ir kaip naują poeto pasiekimų pavyzdį kritikas cituoja šį eilėraštį:

Vos kur pasikeliu iš pirkios
Atsigaivinti kelione,
Krauju ir ašarom įmirkęs

Prabyla kelias į mane.

Tos pėdos, kur įmynė liaudis
Dienom naktim laikų rūšėių.
Ikvėps poetą, širdis jaudins
Ir vieškeliu pavirs plačiu.

Aiman, ar tai poeto lūžis ar laimėjimas?!

VI.

Dzūkas kreipiasi į Paleckį, prašydamas leisti išemigruoti į Ameriką. Ko? — nustemba Justas. Dzūkas aiškina: Matykite, broliu Chicagoj susirgo akimis ir reikalingas globos. Ir graudena Justas: Mūsų, tarybinę, medicina pirmąją, tegu broliu atvažiuoja Vilniun ir tegu gydosi savo akis. Dar Paleckiui nebaigus išiterpia dzūkas: — Sakau, kad sunegalavo akys, bet ne protas...

J. Cičėnas

● Apgalvotai nepsakyti žodžiai šeimyniniame gyvenime daug mažiau tepakenkia, negu neapgalvotai pasakyti žodžiai.

JEI JŪS NORITE SIŪSTI
SIUNTINIŲ — DOVANAS Į USSR
NAUDOKITĖS PATARNAVIMU PLAČIAI
ŽINOMOS FIRMOS

PACKAGE EXPRESS & TRAVEL AGENCY, INC.

(LICENSED BY VNEŠPOSYLTORG)

VYRIAUSIA ĮSTAIGA

1530 Bedford Avenue, Brooklyn 16, N. Y.

Tel. IN 7-5522

Siuntiniai siunčiami per mūsų firmą paskyrimo vietą pasiekia trumpiausiu laiku. Siuntinių pristatymas garantuotas. Visi muitai apmokami mūsų įstaigose, gavėjas NIEKO NEMOKA.

Prie firmos skyrių yra krautuvės, jose rasite žemiausiomis kainomis pasirinkimui įvairiausių audinių, taip pat maisto produktų, odos avalynei ir kitų daiktų.

Firma — skyriai atidaryti kasdien nuo 9 val. ryto iki 6 val. vakaro.

Šeštadieniais ir sekmadieniais nuo 9 val. ryto iki 4 val. popiet.

MŪSŲ SKYRIAI:

BROOKLYN, N. Y.	1530 BEDFORD AVE.	—	IN 7-6463
NEW YORK 3, N. Y.	78 SECOND AVENUE	—	OR 4-1540
NEWARK, N. J.	314 MARKET STREET	—	MI 2-2452
SOUTH RIVER, N. J.	46 WHITEHEAD AVENUE	—	CL 7-6320
UTICA, N. Y.	963 BLEECKER STREET	—	RE 2-7476
FARMINGDALE, N. J.	FREEMOOD ACRES	—	363-0494
PHILADELPHIA 23, PA.	631 W. GIRARD AVENUE	—	PO 9-4507
ALLENTOWN, PA.	126 TILGHMAN STREET	—	HE 5-1654
ROCHESTER 5, N. Y.	558 HUDSON AVENUE	—	232-2942
LOS ANGELES 4, CAL.	107 SO. VERMONT AVENUE	—	DU 5-6550
CHICAGO 22, ILL.	1241 NO. ASHLAND AVENUE	—	HU 6-2818
BALTIMORE 31, MD.	1900 FLEET STREET	—	DI 2-4240
BUFFALO 12, N. Y.	701 FILLMORE AVE.	—	TX 5-0700
DETROIT 12, MICH.	11601 JOS CAMPAU AVENUE	—	TO 8-0298
HARTFORD 6, CONN.	643-47 ALBANY AVENUE	—	CH 7-5164
JERSEY CITY, N. J.	303 GROVE STREET	—	HE 5-6368
SYRACUSE, N. Y. 13204	515 MARCELLUS ST.	—	475-9746
CLEVELAND 13, OHIO	1028 KENILWORTH AVENUE	—	PR 1-0696
HAMTRAMCK, MICH.	11339 JOS CAMPAU AVENUE	—	TO 9-3980
SO. BOSTON, MASS.	396 WEST BROADWAY	—	AN 8-1120
TRENTON 10, N. J.	1152 DEUTZ AVENUE	—	EX 2-0306
RAHWAY, N. J.	717 W. GRAND AVENUE	—	381-8997

mūsų žingsniai

LEIDŽIA: SANTARA - ŠVIESA ♦ REDAGUOJA REDAKCINIS KOLEKTYVAS CHICAGOJ

Medžiagą siūsti: Daliai Bylaitienei, 6949 So. California Ave., Chicago, Ill. 60629

10 METAI

1967

NR. 13 (221)

DR. KAZYS GRINIUS

Dr. Jono Valaičio paskaitos, skaitytos 1967 metų
gruodžio mėn. 17 d., ištraukos

1950 metų birželio pirmasis sekmadienis Čikagoje buvo gražus ir saulėtas. Septintą valandą vakaro iš Marquette Parko atėjo liūdna žinia: mirė buvęs Lietuvos Respublikos prezidentas dr. Kazys Grinius. Margutis perdavė šią liūdną žinią radijo bangomis. Ją pakartojo visa lietuviška spauda.

Tūkstančiai lietuvių atsisveikino su prezidentu Griniu, pašarvotu Eudeikio koplyčioje, Kalifornijos gatvėje. Ketvirtadienį nuliūdę tautiečiai rinkosi į prezidento laido tuves. Prezidento karstas skendo gėlių vainikuose. Trijų šimtų automobilių virtinė patykdė prezidentą į čekų koplyčios krematoriumą, šiaurinėje Čikagos dalyje. Ne vionas iš svetimtaučių, susidomėjęs tokia ilga automobilių procesija, teiravosi, kas yra mirusysis. Čikagos policininkai mandagiai atsakinėjo: —“D. P., Dr. Kazys Grinius, buvęs Lietuvos Prezidentas.”

Šiandien 100-to metų gimimo proga taip pat vertėtų paklausti, kas yra Dr. Kazys Grinius, kur jis gimė, augo, mokėsi, dirbo, prezidentavo, ir kokį testamentą mums lietuviams yra palikęs po savo mirties.

Grinius: “Jeigu iš mano gimtojo Salemos Būdos kaimo eitu me į pietus, tai rastume dzūkų. . . Važiuodami nuo Salemos Būdos į šiaurę — pasiektume žemaičius — raseiniškius, vingiuotąjį Nemuną — tai istorinė Sūduva, dabartinė Suvalkija, šešupės kraštas.

Sūduva, su kokiais 350.000 lietuvių gyventojų, savo veikla neproporcingai gerai buvo pasirodžiusi: iš čia bendrinė kalba ir rašyba, jos kūrėjas Jonas Jablonskis, tautos tėvas Jonas Basanavičius, Varpininkų Demokratų Sąjūdžio auklėtojas Petras Kriaučiūnas, Varpininkas Vincas Kudirka ir daug kitų visuomenininkų - politikų ir kultūrininkų - kūrėjų. Sūduva, po 1795 metų Lietuvos - Lenkijos padalinimo, patekusi Vokietijos kaizeriui, greičiau už kitas Lietuvos dalis atsikratė baudžiavos. Caras Nikalojus I, po Napoleono armijos pasitraukimo iš Rusijos per Lietuvą ir Vilnių ir nepasisekusio bajorų 1831 m. sukilimo, Sūduvos valstiečiams baudžiavos nesugrąžino. Caras

Aleksandras II, numalšinęs 1863 m. bajorų sukilimą ir panaikindamas baudžiavą ir uždraudamas lietuvišką raštą lotynų raidėmis, paklausė Lietuvoje gyvenusio grafo Hilferdingo patarimo: kad sumažintų lenkų bajorų įtaką lietuvių valstiečių tarpe, leido lietuviams pramokslinti savo inteligentiją Marijampolės, Suvalkų, Šiaulių, Kauno gimnazijose, Veiverių mokytojų seminarijoje ir Seinų kunigų seminarijoje. Tuo pasinaudodamas, 1879 metais Dr. Griniaus tėvas Vincas Grinaius, Ezbietiško dvaro matininkas, savo vyriausią 13 metų sūnų Kazį nutarė leisti į Marijampolės gimnaziją. 17-kos metų gimnazistą sužavėjo jo lietuvių kalbos mokytojas Petras Kriaučiūnas, anot Griniaus, Suvalkijos lietuvių atgimimo apaštalas.

Grinius: “Aš manau, kad svarbiausias čionai veikėjas buvo Petras Kriaučiūnas, kurio pirmutinė tautinė propaganda tarp Marijampolės valstybinės gimnazijos lietuvių moksleivių, gal būt, buvo nulėmusi kelią į Nepriklausomybę. Jis, kur tik prieidamas, kalte kalė tokius dėsnius: kiek tik galėdami, išsimokslinę pasilikite gyventi ir dirbti tarp savųjų lietuvių. Laidykite vienybės, nesiskirstykite tarp menkesnių dalykų, visados atsimindami, kad svarbiausias dalykas yra visos tautos atgijimas, susipratimas ir iš vienybės prieš bendruosius spaudėjus. Kriaučiūno dėsniai buvo lyg derinys Dr. Basanavičiaus ir Dr. Šliūpo “Aušroje” skelbiamų minčių”.

Basanavičius: “Mes lietuviai turime eiti iš vieno, ir ta vienybė turi būti paremta ne tik tikyba, bet ir lietuvių tautybe ir bendra lietuvių kalba”.

Šliūpas: Kovoti negana dėl tautos ir kalbos teisių lygybės, reikia dar rūpintis, kad Lietuvos pavargėliai būtų taip aprūpinti, kad nesijaustų išnaudojami ir skriaudžiami.”

1887 m. Kazys Grinius pradeda studijuoti mediciną Maskvos u-te, nes, anot jo, gydytojams Lietuvoje buvo lengviau vietą susirasti, kunigui ir daktarui, anot žmonių patarlės, ir baloje bus duonos.

Petras Leonas įtraukia Kazį Grinį į Maskvos lietuvių studentų draugiją. Abudu bendradarbiauja Dr. Šliūpo “Lietuviškame balse” Amerikoje ir, drau-

Dr. Kazio Griniaus paminklas, statomas Lietuvių Tautinėse Kapinėse.

ge su Varšuvos lietuviams studentais, leidžia “Lietuvos Ūkininko kalendorių”.

Marijampolėje 1888 metų vasarą per Petrinės įvyko pirmasis Varpininkų suvažiavimas: Vincas Kudirka, Petras Kriaučiūnas, Kazys Grinius, Petras Leonas, Jonas Staugaitis ir Vincas Palukaitis nutaria leisti “Varpo” numerį, kurį redaguoja Juozas Adomaitis ir Vincas Kudirka, o finansuoja Dr. Juozas Kaukas.

“Lietuvoje dirbkit, Lietuvoje ir mirkit, savo noru svetur nesikrauskit” — Petro Kriaučiūno žodžių paskatintas Kazys Grinius, baigęs mediciną Maskvoje, 1894 m. sugrįžta į Marijampolę, kur tveriasi “Varpo” redagavimo darbu.

Nors Maskvoje, studentu būdamas, neretai prasitardavo savo kolegijoms, kad gražiosios lyties beveik nepažinęs ir apsidavęs be jos, 1896 metais veda Joaną Pavalkytę ir tais pačiais metais išsikelia į Virbalį, o iš čia arčiau Dr. Vinco Kudirkos ir Tilžės, arčiau “Varpo” ir “Ūkininko”, kurių redagavimui atiduoda nemažai sveikatos ir darbo.

Kai 1896 m. Vilniuje Dr. Do-

moševičiaus ir Moravskio iniciatyva buvo paruošta pirmoji LSDP programa, varpininkai ruošėsi steigti lietuvių demokratų partiją

Grinius: “Kai varpininkai šiuo reikalu prabildavo į Vincą Kudirką, tai visuomet susilaukdavo atsakymo: dirbkite po senovei, pagal Vinco Kudirkos įsteigtos Lietuvos Draugystės įstatymus. Nesinorėjo mums nerinti taip gerbiama ir brangų žmogų. Tik jam 1890 metais mirus imtasi partijos programos, kurios pagrindinis iniciatorius buvo Povilas Višinskis, baigęs Šiaulių gimnaziją, Petrapičio U-to studentas. Jo iniciatyva, 1902 metais grafo Zubovo dvare, Dabikinėje, prie Šiaulių, buvo įsteigta lietuvių demokratų partija ir svarstyta programa”.

Grinių namai virto lietuviško kultūrinio ir visuomeninio judėjimo centru, o Joana Pavalkytė Griniuvienė - to judėjimo spiritus movens.

Grinius: “1904 m. pavasaris lietuviams atnešė didelį laimėjimą. Caras Nikalojus II buvo priverstas pasirašyti įstatymą, leidžiantį lietuvių raidėmis spausdinti knygas ir kitokius raštus.

Panaikinimas lietuvių spaudos uždraudimo patvarkymo yra ne ne Ambraso, Dubinsko ar Višinskio, bet vieningos visos lietuvių tautos smūgis maskolių karo valdžiai."

1904 m. inž. Petras Vileišis pirmasis iš caro valdžios gauna leidimą leisti "Vilniaus žinias", o varpininkai, uždare Tiltėje "Varpą" ir "Ūkininką", pradeda Vilniuje leisti Petro Višinskio redaguojamą "Lietuvos Ūkininką"

1905 m. revoliucija, Caro Mikalojaus II manifestas ir didysis Lietuvių Seimas, kuriame, dėl trėmimo į Paltavą, Dr. Grinius nedalyvauja, į Vilnių sutraukia ne tik pirmuosius lietuviškus laikraščius, bet taip pat ir lietuvius veikėjus: brolius Vileišius, Basanavičių, Višinskį, Kairį, F. Bortkevičienę, Tumą Vaižgantą ir kt. Dr. Grinius, nuolatinių persekiojimų ir trėmimų varginamas, 1908 m. paleistas iš Suvalkų kalėjimo, persikelia į Vilnių ir čia su Felicija Bortkevičiene leidžia "Lietuvos Ūkininką" su priedais žemė, Sveikata, Mokykla, Aušrinė, ir "Lietuvos žinias".

Pirmojo karo išvietintas Dr. Grinius su šeima atlieka ilgą Odisėją. Bolševikams Kislovdskėje nužudžius žmoną Joaną ir dukterį Gražiną, per Novorosiską, Istambulą, Paryžių, 1919 metais grįžta į Lietuvą ir aktyviai įsijungia į Lietuvos steigiamojo Seimo darbus.

Dr. Grinius demokratiniuose Lietuvos seimuose vadovauja Valstiečių Liaudininkų Sąjungai. Dr. Griniui drauge su Mykolu Sleževičium pasiseka apjungti senąją varpininkų kartą su jaunąja varpininkų kartą, veikusia Lietuvos Valstiečių Sąjungoje ir Lietuvos Socialistų Liaudininkų partijoje.

Dr. Grinius — ministeris pirmininkas, sudaro koalicinę krikščionių demokratų ir valstiečių liaudininkų vyriausybę 1920 - 24 metais. 1926 m., valstiečiams liaudininkams laimėjus Seimo rinkimus, dr. Kazys Grinius išrenkamas Lietuvos Respublikos prezidentu. Per savo trumpą, nepilnų metų, prezidentavimo laikotarpį aktyviai dalyvauja Lietuvos gyvenime. 1926 m. gruodžio 16 d., Kaunui ruošiantis prezidento 60 metų gimimo dienos sukaktuvėms, įvyksta perversmas.

Grinius: "Perversmas prasidėjo tuo, kad naktį į gruodžio 17 d. įsibrovė į prezidentūrą karių būrys ir karininkas aviatorius apie 4 val. ryto įėjęs į mano miegamąjį pareiškė, kad diktatoriaus įsakymu turi pranešti, kad aš kaip prezidentas paleisčiau seimą ir skirčiau naujus rinkimus. Aš laikiausi nuomonės, kad neišmintinga ir rizikinga būtų kelti naminis karas ir rizikuoti, kad atžygiuotų iš Vilniaus tik per 100 km. esą lenkai ir savo tvarką Lietuvoje padarytų. Todėl atsistatydinau iš Lietuvos Prezidento pareigų".

Po perversmo dr. Grinius sugrįžta į mėgiamą socialinės profilaktinės medicinos darbą. Aktyviai įsijungia į Lietuvos Motinoms ir Vaikams globoti draugiją — kovai su tuberkulioze, ir

JAUNOSIOS KARTOS SĄMONINGUMAS

"Dirva" straipsnį atsisakė spausdinti, nes, redakcijos nuomone, jis "liktų daugumos "Dirvos" skaitytojų nesuprastas"...

Priešingybių ir konfliktų apsuptas mūsų jaunasis intelektualas ieško savęs. Tai nėra pasimetusio žmogaus ėjimas ratu, tai nėra nei žaidimas, nei išsišlaškymas, o greičiau, V. Kavolio terminu išsireiškiant, reikiamybė. Kartą pasiekto sąmoningumo laipsnio jau negalima sumažinti, tegalima tik jį sušaldyti priimant jau atrastus sprendimus ar nuoširdžiai ieškant konfliktų sprendimo laike jį plėsti.

Šis jaunimo sąmoningumo plėtimasis ir jam uždėtos ribos buvo bent iš dalies pademonstruota lapkričio 19 d. New Yorko Santaros — šviesos diskusijų ratelio popietėje.

V. Kavolio "Neaiškūs žmogus, jo kūryba ir pasaulėžiūra" atskleidė itin jautrų supratimą ir pajautimą šios dienos konfliktų apsupto žmogaus reikalavimams.

Jei šiuolaikis kintančioje civilizacijoje žmogus išvis atsiduria didelėje dialektinėje įtampoje, nes kiekvienas progresas atsineša su savimi neišspręstus ne tik atsakymus, bet ir naujus klausimus, tai egziliniame jaunimui yra uždėdama dar viena tų konfliktų doza, nes jis išgyvena ne tik laiko, bet dar ir savo tapatybės neaiškumus. Taigi pajėgiausi intelektualai ir išėvių vaikai būdami jautriausi žmogiškojo pojūčio realybei aštrūs ir pajunta aplinkos įtampas.

Be krašto, be tradicijos ir be tikėjimo tie žmonės dažnai tegali išreikšti savo tautybę tik per savo neaiškumą. Šis jaunimas charakteringas savo ieškojimu išsišlaškymo už savęs. Dėl baimės būti išnaudojamam svetimam tikslui jis lieka neužsiangažavęs, jo užšalimas, užsidarymas savyje — tai gnyimosi mechanizmas prieš aplinkos abejingumą. Nenorėdamas susižeisti, jis linksta į mechanistinį judėjimą, į socialinę akciją; judesys, kiti žmonės su savimi jau nešasi kartu ir atpildą, tai jau yra kažkas tikro, nereikia laukti nei angažuotis.

Savimi abejojimas ir nepasi-

steigia sanatorijas Panemunėje, Alytuje ir ruošia lietuvišką medicinos terminologiją.

Iki 1941 m. gyvena Kaune, iš kur ištreimiamas į Ažuolų Būdą už drauge su prel. M. Krupavičium paruošto protesto dėl žydų Lietuvoje šaudymo įteikimą vokiečių okupacinei valdžiai. 1944 m. drauge su tremtiniais pasitraukia į Vokietiją ir po 3 metų odisėjos atvyksta į J A V.

Paskutinius savo gyvenimo metus dr. Grinius praleidžia Čikagoje, savo šeimos tarpe, rašydamas atsiminimus ir mintis.

Dr. Grinius prisiminimų rašyti nebepabaigė. Sunki vėžio liga pakirto prezidento sveikatą ir jis miršta 1950 metų birželio 4 d. 7 val. vakaro.

Lietuvių Tautinėse Kapinėse, šalia dr. Šliūpo ir dr. Vinco Kudirkos paminklų, lietuviškoji visuomenė prezidentui Griniui sta-

tikėjimas yra šio jaunimo žymės. Jis nedrįsta ar nesiryžta rašyti. Daugiausia tik kalbama. Ryskus jo neapsisprendimas. Net ir užsiangažavus jis palieka lėtas judėjime ir vykdyme. Šis bruožas kaip tik būdingiausias jautriausiuose ir gudriausiuose. Egziliinis jaunimas charakteringas savo neišvermingumu. Jis visur dalyvauja — ragauja, bet nepajėgia net savo darbui atiduoti atitinkamą duklę. Atsakomybė jaučiama tik šiai dienai. Charakteringa, kad atsiminimai yra greitai pamirštami, o savęs definavimui grįžtama į vaikystę.

Klausimui, ar turime teisę būti neaiškūs, atsakymo ar atsakymų ieškoma šios dienos mokslų, judėjimų ar filosofijų pasireiškimuose.

Sociologija tai aiškina alienacija, kuri yra tipiška modernaus žmogaus būkle. Ši būseną, nors paprastai įsprausta į negatyvius rėmus, yra kartu ir viltingas dalykas, nes yra kuriamas žmogus, kuris viską ištvėria nepasidavęs ir neišdavęs.

Egzistencializmas vėl pasidaro aktualus vienatvės ir neapsisprendimo problematikoje. Apisprendimas palieka būtinybę egzistencialistiniam žmogui, nes jei neapsisprendi — gal būti ar nebūti, nėra jokio skirtumo, nes per jį įgauni savo esmę. O jei nepasieki to, kuo buvai apsisprendęs, tuomet tegali būti identifikuojamas tik kitimu.

Tapyboje abstraktusis ekspresionizmas išreiškia epochos dvasią.

Tiek marksizmas, tiek krikščionybė savaip sprendžia laiko problemas. Krikščionybė gal ir efektyviausia, nes iš esmės kvestionuoja visas savo tezes. Moderni Kristaus figūra nebėra apaštalo, o greičiau klauno, bet tai gerai, nes klauno klausomės net ir tada, kai sakoma tiesa.

Visų šių konfliktų pasekoje susiduriame su dviprasmiškumu. Aiškių tikslų politiką pakiečia dviprasmiška politika, nes pagaliau visi idealai yra dviprasmiški, talpiną savyje ne tik

gėrį, bet ir blogį. Tad turėtų būti siekiama vidinio tikėjimo, esminio humanizmo.

Galop trumpoje analizėje paliesta skirtumas tarp užsieniečio ir egzilo. Kai pirmasis identifikuojamas užsidarymu savyje, tai antrasis atvirumu, nes tik taip jis tegali įprasinti save.

Simpoziumas "Apie žodžius į tautą" pristatė keturių jaunų žmonių: Ramūno Girmiaus, Skirmantės Makaitytės, Romo J. Misiūno ir Antano Saulaitis S. J. nuomones apie dialogą su Lietuvos lietuviais radijo bangomis.

Į tris moderatoriaus V. Rastenio paklaustus klausimus: (1) Ką jie mano apie atsišaukimų į tautą prasmingumą ir reikalingumą, (2) Ar atrodo, kad tie žodžiai esti tinkamai pasakyti į tautą? ir (3) Jei jie būtų tų žodžių sakytojai, ką sakytų? — visi simpoziumo dalyviai atsakė trumpai ir preciziškai, tačiau su pozityviu kritiškumu ir realumu.

Ramūnas Girmius matė žodyje į tautą istorinę reikšmę, o savo siūlymuose pastebėjo, kad tik kultūrinių žinių ir pareiškimų perdavimas yra tikrai vertingas.

Skirmuntė Makaitytė, kuriai tiesioginiai teko patirti tenyksių nuotaikas apie girdimą medžiagą, gan kritiškai apžvelgė pasisakymų tekstus, nors pritarė transliacijų reikšmingumui, parodančiam mūsų solidarumą ir rūpestį, ir net tam tikros politinės propagandos reikalingumui, tačiau pabrėžė Lietuvos jaunimo troškulį išgirsti daugiau apie naujausias vakarietiškas apraiskas, ypač mene ir idėjų pasaulyje.

Romas J. Misiūnas, sutikdamas su transliacijų reikšme, nesutiko su jų dažnai retoriniu ir emociiniu tonu, siūlydamas analizuojantį ir racionalų savų pozicijų ir faktų pristatymą.

Antanas Saulaitis, S. J. pabrėžė dvejopą transliacijų į Lietuvą tikslą: ten esantiems informacija ir parodymas mūsų solidarumo ir čia mums patiems savo minčių solidarumo ir aktyvumo pareiškimas. Tarp transliuotų minčių A. Saulaitis siūlė paryškinti kai kurias sąvokas, kurios ten gali būti kitaip suprastos nei demokratinėje visuomenėje — kaip taika, vienybė, tikėjimo laisvė ir sąžinės laisvė ir pan.

Simpoziumas savo neišestu aktualumu ir konkretumu darė gerą įspūdį. Tai liudijo mūsų jaunosios studentų kartos realumo pajutimą ir anglosaksiško racionalumo ir logikos įtaikoje nepasimetimą emocijaname vertinime. Tuo šis simpoziumas ne tik papildė, bet gal iš dalies ir atsakė kai kurioms V. Kavolio mintims apie dabarties jaunimą.

Bendroje išvadoje tiek dr. V. Kavolio paskaita, tiek simpoziumas pravėrė duris į jaunimo platėjantį sąmoningumą. Tai buvo nuostabi popietė. Ir vė-

(Nukelta į 6 psl.)

Metmenų vakaras Los Angeles

Los Angeles padangėje Metmenys dar retas svečias. Daugelis gana šviesių šeimų apie šį žurnalą tebeturi gana miglotą supratimą. Todėl vietinis Santaros — šviesos skyrius nutarė suruošti Metmenų pristatymą platesnei visuomenei. Jau iš pat pradžių buvo aišku, kad didesnio masto literatūrinį vakarą nebus lengva sulipdyti. Atstumai dideli, iš Čikagos parsikviesti rašytojus perdidelė prabanga mūsų kukliam izdui. Todėl valdyba nutarė tenkintis trumpesne apybraiža apie Metmenų literatūrinį veidą, įpindama drauge šiek tiek poezijos ir prozos, gi visumomeninio veido apybraižos vietoje, dr. V. Kavoliui sutikus, perduoti vieną iš jo paskutinių paskaitų.

Nors valdybai teko pristatyti ruoštis audrą ir kontraversijas pranašaujančioje atmosferoje, — audra pasirodė buvusi tik vandens stiklinėje. Susilaukėme apie 40 svečių, kas buvo labai malonus faktas, ypač po to, kai spauda parengimą pagarsino tik kaip "narių susirinkimą", taip suklaidindama daugelį besidomiančių.

Vakarą atidarė ir svečius įsveikino Mečys Sutkevičius. Vytautas Vidugiris skaitė apybraižą apie literatūrinį Metmenų veidą, drąsų priėjimą prie šiandienos problemų, jų atvirumą eksperimentui bei jaunesnio kūrėjo žodžiui. Aštrada viltis, kad naujasis priėjimas gal sudoms jau labai nuo lietuviškos spaudos tolstantį išėivijos jaunuolį. Suminėdamas eilę vardų, Vidugiris pabrėžė tas gausias sritis, kuriose suskambėjo tiek nauji, tiek seni vardai. Apsibūdinges Metmenų puslapių kraitį, kaip nuostancio žmogaus žodį, trumpai perbėgo per poeziją, prozą, teatro temas, kultūrinių rūpesčių skyrių, įvairiose pasaulio dalyse pasirodžiusių knygų aptarimus, kritiką, metų derliaus įvertinimą, istorines apybraižas, bei gausius straipsnius, liečiančius šių dienų visuomeninius rūpesčius. Pasidžiaugęs, kad nuovargio ženkly nesimato, kvietė visuomenę susipažinti su šiuo stimuluojančiu žurnalu.

Literatūrinės dalies iliustracijai Vladas Gily deklamavo Mariaus Katiliškio ir Jurgio Blekaičio eilėraščius, bei ištrauką iš Algimanto Mackaus žodžio Toronte.

Dr. V. Kavolio paskaita

JAUNOSIOS KARTOS...

(Atkelta iš 5-to psl.)

liau buvo iki skausmo liūdna, kai vieno asmens apsilankymas visuomenės akyse, pavertė šią popietę tik į pigų politinį incidentą, per kurį buvo užmiršta ir net nesidomėta, o kas gi iš tikrųjų ten buvo sakyta?!

Dalia Bulgarytė

6 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL.
— SATURDAY, FEBRUARY 4, 1967

"Neaiškūs žmogus ir istorijos dviprasmybė" skaitė Rūta Kleva Vidžiūnienė. Paskaita išklaudyta ypač atydziai ir po to susirinkusieji buvo pakviesti pareikšti savo išpūdžius. Nuomonės, buvo, beabejo, įvairios. Vyresniųjų labiausiai gal buvo pasigendamas tradiciniai suformuluotos išvados nebuvimas, — bei ieškant visuotino humanizmo apibrėžimo. Diskusijas baigė savo ypatingai taikliu kalba Stasys J. Paltus.

Labai įdomūs buvo atsiųsti šiai progai iš New Yorko dail. E. Urbaitytės grafikos darbai. Dailininkę apibūdino ir jos nueitą kelią, susilaukiant pripažinimo meno sluoksniuose, papasakojo M. Sutkevičius. Svečiai dar iki vidurnakčio šnekučiavosi jaukiuose žvakučių šviesoje prie užkandžių ir kavos. Klevelis

AUŠRA

Lietuvių Lenkijoje leidžiamas mėnesinis laikraštis

Lenkijos Lietuvių Visuomeninės Kultūros Draugija leidžia Varšuvoje mėnesinį laikraštį "Aušra", kurio iki praeitų metų gruodžio mėnesio išėjo 11 numerių. Teko gauti paskutinįjį Nr. 11.

Laikraštis yra formato kiek mažesnio už daugumos periodinių formatą (16½×11½ colių), 12 puslapių, apšėiai iliustruotas, spalvotomis, raudonomis antraštelėmis. Redakcijos kolegija sudaryta iš: Jono Karčigausko, Mykolo Kmitos, Vytauto Markevičiaus, Eugenijaus Petruškevičiaus, Algirdo Skripkos ir Zigmunto Stoberkio (vyr. redaktorius). Dailininkas ir techninis redaktorius Kazys Svainovskis. Laikraščio adresas: Warszawa, ul. Wiejska 16-16.

Tekste: 1 ir 2 puslapius užima paties vyr. redaktoriaus Z. Stoberkio straipsnis "Lietuvių tautinės mažumos įnašas į lenkų kultūrą" (Lenkijos Kultūros Kongreso proga). Toliau seka okupuotos Lietuvos kompartijos pirmojo sekretoriaus Sniečkaus "Atsakymai į APN korespondentų klausimus". Visas "Aušros" tonas išlaikytas nuosaikus ir kultūringas, bet šis Sniečkaus straipsnis ryškiai išsiskiria savo iš Stalino laikų paveldėtu "istrebitelišku" nevalyvu tonu deriant, kas Lietuvoje buvo prieš ir giriant kas liko po rusų invazijos ir komunistų įsigalėjimo.

Toliau yra Ratal-Leščinskio: Lietuvių — lužiečių kontaktai; Gintauto Marcinkevičiaus: Jaunimas daug gali; A. Susinsko: Mokytoja iš Lazdijų; inž. Vytauto Markavičiaus ilgas reportažas iš Lietuvos: Viešnage tėvyneje; reportažas: Apie mirusį dail. A. Zmuidzinavičių; Kronika: apie Leopoldo Digrio koncertus, Dailininkų grupės iš Vilniaus apsilankymą Varšuvoje, poeto Dr. Hermanno Buddensiego, Mickevičiaus "Pono Tado" ir kt. kūrinių į vokiečių kalbą vertėjo viešnage Varšuvoje ir t. t.; Svečiai iš Lietuvos, J. Keks-

DVYLIIKA ŠVENTŪJŲ NAKTŲ SĖDUVOJE

Senprusių tikėjimo liekana

Chicagos vokiečių laikraštis "Abendpost" kartais pateikia ir mums įdomių istorinių, geografinių ar būtinųjų dalykėlių. Sausio 4 d. nr. aprašant buriavimo ant ledo sportą Kuršių ir Aisčių maršė ir ant Svencaitės ežero viena tarpinių pavadinu "Dvylika šventųjų naktų" (Die heiligen zwoelf Naechte):

Dvylikos šventųjų naktų laikotarpyje kiekvienų Naujų Metų pradžioje tarp Vislos ir Nemuno atgija iš senų senovės išsilikęs paprotys. Čia kur žmonės gyvendami lygumose yra labiau susirišę su gamta, per tas dvylika dienų būdavo išreikiama geresnės lemties pageidavimai visiems ateinančioms metams. Labai galimas daiktas, kad dar prieš šimtus metų daugelis tų "dvylikoje" praktikuotų papročių ir apeigų yra palikimas dar iš prūsų laikų. Kai tų dvylikos naktų laikotarpyje iš siaurės rytų pakildavo audra, tai dar iki pat mūsų šimtmečio mažuose kaimeliuose būdavo sakoma esą "kunigaikštis Šereikis (Fürst Schereikis) su audrų vėju per kraštą perjoja. Per tas dvylika naktų būdavo ir dienomis ramiai-tyliai užsilai-

to reportažas iš jo apsilankymo Vilniuje ("Jaunystės ir pirmosios meilės mieste"); V. Markevičiaus reportažas iš praeitos liepos 17 dienos iškilnių Dariaus ir Girėno žuvimo vietoje; Vaizdeliai iš Seinų padangės; Apie lietuviškus liaudies raštus Pristavonių pradžios mokyklos mergaičių rankdarbiuose; Įvairenybės ir paskutinis puslapis skirtas jauniausiam jaunimui "Aušrelė" su Punsko vidurinės mokyklos VII klasės mokinės Nijolės Markeviūtės, VII kl. mokinės Danutės Nevulytės, VI kl. — Marytės Vainaitės ir J. Avižiaus kūrinieliais.

kėjimą, nuo kiekvienos šių šventųjų dienų priklauso ar ateinantieji dvylika mėnesių atneš laimę ar nelaimes. Dėlto ir dienos darbai būdavo anksti baigiami, staklės ir rateliai (kalvaratai) nenaudajami, o gyvuliams pats ūkininkas įpildavo druskos į pašarą, ir tvarte iš vidaus prie durų padėdavo aštriai išgalastą kirvij, kad nelabieji per plieną nedrįstų į tvartus lysti. Varmijoje (Ermoland) nuo nelaboje visos durys iš lauko pusės būdavo paženklinamos kryželiais.

Trafiko nelaimių priežastys

Northwestern universiteto trafiko instituto direktorius Stannard Backer skelbia, kad maži automobiliai pridaro pusketvirto karto daugiau trafiko nelaimių, negu didieji standartiniai Amerikos automobiliai. Viena priežastis, kad mažais automobiliais daugiausiai važinėja jauni vyrai ir bernai, kurie bendrai pridaro daugiau trafiko nelaimių negu kito amžiaus žmonės.

Toliau, Backer skelbia, kad kompaktiniai automobiliai pridaro nelaimių 2¼ karto daugiau už standartinius, o prie automobilio prikabinėti treileriai nelaimingų nuotykių padaugina 4 kartus.

Ištirus vieškelyje No. 66 tarp Chicagos ir Los Angeles įvykusias 850 automobilių nelaimes Illinois, Missouri, Oklahomoje, Texas, Naujoje Meksikoje, Arizonoje ir Kalifornijoje, nustatyti sekantieji faktai: iš tų automobilių 23 nuošimčiai turėjo saugumo diržus, bet tik pusė keleivių jais naudojos. Užmigę bevažiuodami pridarė nelaimių 25 nuošimčius, o bevažiuodami išvažiavo iš kelio 92 nuošimčiai. Dėl per greito važiavimo būta tik 9 nuošimčių nelaimių.

● Vienas solistas pasigyrė: Aš mėgstu dainuoti ir rūkyti cigarus. Daugelis mano draugų sako, kad jie labiau mėgsta klausytis mane cigarą rūkant.

SLA SUSIVIENIJIMAS LIETUVIŲ AMERIKOJE

SLA — jau 80 metų tarnauja lietuvių visuomenei ir išmokėjo daugiau kaip SEPTYNIUS MILIJONUS dolerių savo apdrausimams.

SLA — didžiausia lietuvių fraternalinė organizacija — duoda gyvybės apdraudą ir ligoje pašalpą, kuri yra pigi, nes SUSIVIENIJIMAS neteško pelno, o teikia patarnavimus savitarpinės pagalbos pagrindu.

SLA — jau turi daugiau, kaip tris su puse milijono dolerių kapitalą, tad jo apdrauda tikra ir saugi. Kiekvienas lietuvis čia gali gauti įvairių klasių reikalingiausius apdraudas nuo \$100.00 iki \$10,000.00.

SLA — jaunimui duoda gerą **Taupomąją Apdraudą - Endowment Insurance**, kad jaunuolis gautų pinigų aukštojo mokslo studijoms ir gyvenimo pradžiai.

SLA — duoda VAIKAMS ir jaunuoliams labai pigią TERM apdraudą: už \$1,000.00 apdraudęs tik \$3.00 mokesčio metams.

SLA — AKCIDENTALĖ APDRAUDA ngūdinga visokio amžiaus asmenims, rekomenduojama lietuvių KLUBŲ ir draugijų nariams. Už \$1,000.00 akcidentalės apdraudęs mokeskis \$2.00 į metus.

SLA — kuopos yra daugumoje lietuvių kolonijū. Kreipkitės į kuopų veikėjus ir jie plačiau paaiškins apie SUSIVIENIJIMO darbus.

Gausit spausdintas informacijas, jeigu parašysit:

LITHUANIAN ALLIANCE OF AMERICA

307 WEST 30 STREET, NEW YORK, N. Y. 10001

LIETUVIŲ TAUTINĖS MAŽUMOS INAŠAS Į LENKIJOS KULTŪRĄ

Ilgame straipsnyje apie lietuvių tautinės mažumos įnašą į lenkų kultūrą, Lenkijos Lietuvių Visuomeninės Kultūros Draugijos centro valdybos organo "AUSROS" redaktorius Z. Stoberskis pradžioje apžvelgia lietuvių ir lenkų tautų santykiavimą istorijos bėgyje, ypač po Horodlės ir Liublino unijų iki 1861 metų (kai pradėta likviduoti baudžiava ir atgimė lietuvių tautinis susipratimas) ir iki 1945 metų, tai yra "iki Lenkijos ir Lietuvos išsivadavimo (!)", kol pagaliau "susuiformavo nauja (lenkų) pažiūra į lietuvi, kaip narį tautos, kuri ilgus amžius sugyveno ir susirišo su Lenkija daugeliu giminystės ryšių..." ir buvo "liautasi žiūrėti į lietuvi kaip į nacionalistą su priešlenkišku nusistatymu".

Toliau red. Stoberskis papunkčiumi išvardina eilę "lietuvių kultūros elementų, kurie įėjo ir dabar įeina į lenkų kultūrą".

1) Betarpišką įtaką XX a. pradžios tokių lietuvių kaip M. K. Čiurlionis (žymus lietuvių dailininkas ir kompozitorius), Petras Rimša (talentingas skulptorius, kuris ilgesnį laiką buvo artimai susijęs su lenkais), prof. Herbačiauskas iš Krokuvos ir kiti.

2) Šiuolaikinė veikla Lenkijoje gyvenančių lietuvių: poeto Juozo Kėkšto, skelbiančio savo kūrybą Lenkijoje ir Lietuvoje, Varšuvos un-to mokslo bendradarbio dr. M. Kmitos, Vroclave dirbančių lietuvių inžinierių Vytauto Markavičiaus, Seinų krašto mokytojų LVKD (Lietuvių Visuomeninės Kultūros Dr-jos) veikėjų ir d. k.

3) Kūryba visų tų rašytojų, kurie panašiai kaip Adomas Mickevičius, gimė ir brenė senosios Lietuvos teritorijoje, rašė abiem kalbom, kaip tai buvo pirmoje XIX a. pusėje su D. Poška ir A. Strazdu arba lietuvių tautinio atgimimo metu, nustojo rašė lenkiškai ir ėmė rašyti lietuviškai (t. k. Lazdynų Pelėda — Mariją).

4) Tie lietuvių kultūros elementai (legendos ir istoriniai motyvai), kurie pastoviai įėjo į lenkų kultūrą, jamžinti tokių rašytojų kaip: Adomas Mickevičius (Gražina, Ponas Tadas ir d. k.), Julius Slovackis (t. k. drama "Mindaugas"), H. Sinkievičius (Potvynis ir kt.) Juozas Ignatas Kraševskis (epinė trilogija "Anafielas", apysaka "Kunigas" ir k.), Vladislavas Syrokomla (poema "Margis"), Adomas Asnykas (drama "Kęstutis") ir t. t. ir t. t. Iš mažesnio kalibro rašytojų paminėtinas Ignatas Chodzka ("Lietuvos vaizdai", "Lietuvių padavimai" ir t. t.) ir kiti.

5) Penktas, beveik bevardis elementas tai kelių milijonų lenkų masė lietuvių kilmės. Tai lietuviai, kurie laikui bėgant sulenkėjo, įnešdami į lenkų kultūrą savo papročius ir

žinojimą. Dažnai iš jų tik pavardė byloja apie lietuviškumą, pav. t. k. tiltų statytojas Varšuvoje St. Kierbedž, buvęs LLR (Lenkų liaudies respublikos) ministras Kęstutis Žemaitis, rašytojas Eug. Paukšta, ar pagaliau tie, kurie pamini, kad jų dėdukas, kaip Jaroslavo Ivaškevičiaus atveju, yra kilęs iš Lietuvos, kurie jau, deja, nemoka nei vieno lietuviško žodžio, ir tik refkarčiais nedrausiai prisimena apie savo lietuvišką kilmę.

Asimiliacijos produktai?

Toliau rašydamas apie abipuses įtakas ir asimiliaciją autorius sumini net keturis Mickevičius, kurių kultūra ir kūryba priklauso trims skirtingoms, "bet šiandien broliškoms ir taikingoje bičiulystėje gyvenančioms tautoms", būtent Adomas, Vincas Krėvė ir Kapsukas Mickevičiai ir baltgudžių literatūrinės kalbos kūrėjas Jokubas Kolosas — Konslancin Mickevič. Toliau p. Stoberskis nurodo tokius asmenis kaip Motiejų Kazimierą Sarbievskį, nors gimusį Sarbieve, netoli Polonsko, bet visą amžių gyvenusį Vilniuje ir Lietuvos sostinę tiek gražiai aprašiusį, kad jis buvęs pramintas "krikščioniškuoju Horacijum". Tai buvęs, anot autoriaus, "turtum kiek sulietuvėjęs lenkas". "O prie tokių lenkų kilmės žmonių, kuriuose dėl jų meilės Lietuvai galėtume vadinti ir lietuviams", autorius priskaito ir Lolevelį, ir brolius Sniadeckius, ir žymųjį architektą Lauryną Stuoką — Gucevičių, ir menininkus Pranciškų Smuglevičių bei Joną Rustemą, kompozitorių Stanislovą Moniuską, ilgametį Lietuvos universiteto rektorių Mykolą Romerį ir kt.

Toliau dar suminimi Petras Skargā, barės ir šaukės galiūnus susiprasti, Slovackis, Kraševskis, parašęs 2 tomų veikalą "Lietuva" ir "Vilnius nuo jo pradžios iki 1750 m.", "Lenkija trijų padalinimų metu", "Slavų menas ypač Lenkijoje ir prieškrikščioniškoje Lietuvoje", apysaka "Kunigas" (apie lenkų ir kryžiuočių santykius XIV amžiuje), toliau knygu leidėja Elzė Ožeškienė, teisininkas Tadas Vrublevskis, sociologas, ekonomistas, etnologas ir publicistas Liudvikas Kšivickis, parašęs knygą "Senovės Žemaitija", Feliksas Dzieržinskis.

Santykiai sovietų okupacijos sąlygose

Dėl santykių naujaisiais laikais autorius primena, kad Lenkijoje šiandien esama apie 20 lietuviškų pozicijų, išspausdintų bei pastatytų lenkų scenose po 1945 metų; lietuviškų veikalų bibliografijoje šiandien figuruoja V. Mykolaitis — Putinas, J. Baltušis, P. Cvirka, J. Biliūnas, A. Vienuolis, S.

Čikagiečiai kasasi iš didžiausios sniego audros. Niekas neprisimena ir joki užrašai nerodo, kad bet kada anksčiau vieną dieną Chicago būtų iškritę 23 coliai sniego.

Nėris, E. Miezelaitis, J. Ragauskas ir kt., neskaitant Vilniuje leidžiamų lietuvių rašytojų kūrinių lenkų kalba. Lietuvių Vytis esą iki šiai dienai puošia daugelį paveikslų, skulptūrų ir bendrų lenkų — lietuvių istorijos bei kultūros paminklų (tai pastebima ypač Krokuvoje).

Optimistiškai p. Stoberskis teigia, kad "šiandien jau galima kalbėti apie vis platejančią mokslininkų ir kultūros darbuotojų bendradarbiavimą. Tarp Lenkijos ir Lietuvos pasikeitimas kultūrinėmis vertybėmis darosi kaskart dažnesnis. Lietuva galutinai nusikratė polonizuojamo krašto kompleksą. Priešingai esą, dalis Vilniaus ir Kauno apylinkių gyventojų, kurių seneliai pasiduodavo lenkinimo įtakai,

dabar "naturalinės socialistinės reasimiliacijos įtakoje"... grįžta prie savo protėvių kalbos. Šitai ypač pastebima mokyklinio jaunimo tarpe. Autorius rašo: Teko man kartą suklikti traukinį vieną Vilniaus darbininkų šeimą, grįžtančią iš viešnagės Lenkijoje: motina ir toliau vis kalbėjo lenkiškai, tėvas lenkiškai, lietuviškai ir rusiškai, žentas lietuvis pramo ko šeimoje lenkų kalbos, bet vaikai jau buvo auklėjami grynai lietuviškoje dvasioje.

J. Pr.

● Pasinaudodamas savo iškalbingumu gabumais, aš nesakiau nieko.

● Darbas yra geras dalykas, jei jis ne per daug laisvalaikio atima.

J. AUGUSTAITIS

ANTANAS SMETONA IR JO VEIKLA

154 pusl. knyga.

Kaina \$1.50

Nei vienas žmogus, noris pažinti nepriklausomos Lietuvos ir Antano Smetonos valdymo laikotarpį, negalės apsieiti be J. Augustaičio paruoštos studijos. Ši knyga būtina kiekvienam, norinčiam pažinti netolimą Lietuvos praeitį. Lietuvoje gyvenusieji ir Smetonos valdymo laikotarpį pažįstantieji žmonės tvirtina, kad J. Augustaitis teisingiausiai ir tiksliausiai aprašė ir įvertino Antano Smetonos veiklą.

J. Augustaičio knygą galima gauti "Naujienose" darbo valandomis. Kas negali užėti "Naujienas", tai prašomas persiųsti \$1.50 čekį arba Money Orderį, pridėdam 20 c. persiuntimui paštu, tokiu adresu:

NAUJIENOS

1739 SO. HALSTED STREET, CHICAGO, ILLINOIS 60608

Gavę pinigus, tuojau knygą pasiųsime.

PASIMATYKIT SU STANLEY LITVINU

APIE SAVO NAMO
INSULACIJOS PROBLEMAS

Dabar yra laikas tinkamai įrengti savo namą vasarai ir žiemai.

Mes turime išdirbtą reputaciją pilno pasirinkimo A-1 rūšies stako lentų ir namams materialų.

CARR-MOODY LUMBER COMPANY

3039 SO. HALSTED STREET — TEL.: VICTORY 2-1272

STANLEY LITWINAS, Mgr. — LIETUVIAI SALESMONAI

Jau išėjo iš spaudos ir galima gauti knygų rinkoje

AMERIKOS LIETUVIŲ POLITIKA

Dr. Kazio Šidlausko knyga apie Amerikos lietuvių pastangas daryti įtakos į krašto politiką. 102 psl. Kaina \$1.50.

Knygos bus išsiųstos, jei \$1.50 čekis arba Money Orderis bus pasiųstas tokiu adresu:

NAUJIENOS,

1739 So. Halsted St., Chicago, Ill. 60608

M. BUNDELIS

MAŽOSIOS LIETUVOS KOVOS KELIAI Į LAISVĖJIMĄ

(Paskaita, skaityta Klaipėdos atvadavimo
44 sukakties minėjime)

DAR VIENAS POILSIS SKIRTAS
DIEVO ŽMONĖMS. Ebr. 4.9.
Prof. D. Dr. Phil. Kun.
VILIUS GAIGALAITIS
WILHELM GAIGALAT
27. 9. 1870 — 30. 11. 1945

Jis dirbo, vargo ir kovojo kad patarnautų
žmonėms ir žemiškai tėvynei ir kartu
igyty dangiškąją.

Tai yra paminklas, pastatytas ant kapo Naujienu kaime,
Ragainės apskrityje gimusiam ir Brettene, Baden, Vokie-
tijoje, mirusiam bei palaidotam Dr. Gaigalaičiui.

Kaip jau rašyta, sekmadienio vakarą, sausio 15 d., Mažosios Lietuvos Lietuvių Dr-ja Chicagoje suruošė Mažosios Lietuvos dalies — Klaipėdos krašto su Klaipėdos miestu sukilimo ir išsilaisvinimo 44 metų sukakties minėjimą, kurio programos pagrindinę dalį sudarė veiklaus klaipėdiškio Miko Bundelio (prieš keletą metų atvykusio iš Venecuelos) paskaita.

Pirmoje paskaitos dalyje prelegentas po ilgesnės įžangos nupasakojė Mažosios Lietuvos didelį įnašą visos lietuvių tautos kultūrai, suminėdamas Karaliaučiaus miestą, kuriame išskleidė tokie mūsų tautos kultūros žiedai — kultūrininkai, dvasininkai ir mokslininkai, kaip Mažvydas, Bretkūnas, Liudvikas Rėza, Kristijonas Donelaitis ir kt.

Lietuvių tautinis ir kultūrinis subrendimas, nokęs per "Aušros" laikotarpį, ypač sutvirtino abiejų, persikirtę, Lietuvos dalių apsiujungimo mintį, kurios dėka, atsiradus progai, bendros visų lietuvių jėgos galėjo drauge stoti į savo tautos nepriklausomybės atstatymo darbą.

Toliau jis įrodinėjo, kad Mažosios Lietuvos nuosavo, tautiniai lietuviško valstybingumo minties branda jau buvo paro-

dyta pačioje 20 amžiaus pradžioje renkant savo atstovus į Prūsijos seimą, kuriame Mažosios Lietuvos lietuviams ilgiausiai per 15 metų atstovavo kun. Dr. Vilius Gaigalaitis, aiškindamas, jog ne visada ir ne visur buvo įmanoma vokiškame seime tinkamai atstovauti lietuviškus interesus, kad jie virstų įstatymais ir būtų vykdomi. Prelegentas plačiau aiškino Dr. Gaigalaičio (mirusio 1945 m. lapkričio 19 d. Žiūr. antkapio atvaizdą) atsargią veiklą ruošiant visos, apsijungusios ir laisvos, tautos idėją, rašinėjant straipsnius jau nuo 1915 metų vokiečių spaudoje, ruošiant paskaitas ir leidžiant tuo reikalu brošiūreles. (Plačiau, išsamiau ir tiksliau apie Dr. Gaigalaitį žiūr. Lietuvių Enciklopedija VI tomas 460 — 462 pusl.).

Toliau Bundelis pasakė:

Klaipėdos byla, privedusi
prie sukilimo

Taikos sutartyje Versalyje 1919 m. liepos mėn. 28 d. santarvininkai atskyrė Klaipėdos kraštą nuo Vokietijos. Po septynių mėnesių 1920 m. vasario mėn. 15 d. vokiečių kariuomenė apėmė Klaipėdą ir jos vietą užėmė prancūzai su generolu Odry priešakyje.

Klaipėdos kraštas faktinai buvo rezervuotas Lietuvai. Bet perdavimui užbėgo lenkai, ku-

rie pateikė konferencijai memorandumą dėl Lietuvos teritorijos sudarymo. Lenkų poziciją stipriai parėmė Prancūzijos diplomatai. Lietuviai įteikė notą konferencijai, kad santarvininkai tuojau atiduotų Klaipėdos kr. Lietuvai. Vėliau paaiškėjo, kad lenkai ir prancūzai vilkino prijungimą, kaip priemonę susitarti lenkams su Lietuva. Lenkai pradėjo organizuoti savo įtaką į Klaipėdą. Generolas Odry buvo atsauktas ir į jo vietą atsiųstas gen. Petisne. Šis nieku nesiskyrė nuo pirmojo savo politikoje.

Lenkai pakvietė prancūzų sudarytą Klaipėdos kr. direktoriją į Varšuvą. Taigi direktorijos pirm. Altenbergas ir vicepirm. Krauzas atstovavo Klaipėdos kr. reikalus. Lenkijos užsienio reikalų ministeris Dembskis juos apdovanojo kyšiais ir pradžioje per Klaipėdą leisti savo šalies eksporto dalį, o ypatingai pareiškė, kad jie reikalautų Klaipėdai "freistadto" pozicijos, panašiai, kaip Dancigas turėjo.

Toks politinis žingsnis nepatiko nė pačiam Reichui. Vokiečiai iškvietė iš Klaipėdos Krauzą, Gubą ir Orlovskį į Ragainę ir juos sudraudė dėl tokios netinkamos politikos.

Ambasadorių Konferencija tuomet išrinko specialią komisiją Klaipėdos statutui ruošti. Jai vadovavo Prancūzijos užsienio reikalų ministerijos departamento direktorius Laroche. Minėtoji komisija 1922 m. lapkričio mėn. 3 - 4 dienomis iškvietė ir lietuvių atstovybę, kurią sudarė Dr. Gaigalaitis, Simonaitis, M. Reisgys, M. Brakas, J. Stiklorius, Brožaitis, Davils, Labrencas ir Jankus. Lietuviai reikalavo įjungimo į Lietuvos valstybę; vokiečių delegacija, žinoma, už freištatą ir uostą padaryti laisvu — visiems prieinamu.

Laroche po tokių pasitarimų pranešė, kad pasiūlys Klaipėdai freištato santvarką taip, kad Uosto valdybą sudarys Klaipėdos krašto, Lietuvos ir Lenkijos atstovai. Tokia tvarka turėtų būti įvesta 10 — 15 metų laikotarpiui. Lenkai, žinoma, dėjo visas pastangas, kad toks projektas praeitų, o Klaipėdos vokiečiai, nors Reichui ir nepritariant, uoliai jiems talkininkavo.

Lietuviams beliko patiems
ginti savo teises.

Sugrįžę lietuviai iš Paryžiaus konferencijos neatidėliojant ėmė si ruošti sukilimui. Jie sukūrė Vyr. Mažosios Lietuvos Gelbėjimo Komitetą su skyriais visame krašte.

Jau po mėnesio laiko pasireiškė didelis žmonių pritarimas ir nepaprastai energinga veikla,

taip, kad, 1923 m. sausio mėn. 9 d. galėjo paskelbti manifestą, jog krašto lietuviai perima kraštą patys valdyti, kad visi valdininkai ir įstaigos privalo vykdyti tik jų Komiteto įsakymus, kad pavesta E. Simonaičiui sudaryti direktoriją iš penkių asmenų ir t. t. Po manifesto paskelbimo, sukilėliai (apie 3000 žmonių — kaip skelbė vokiečių spauda) įvykdė policijos nuginėklavimą, taip, kad per 24 val. kraštas pakeitė savo seną tvarką. Visas kraštas pasidavė sukilėlių tvarkai, tik Kleipėdoje reikalai užsitęsė. Sukilėlių parlamentarai tarėsi su prancūzų įgulos majoru Thibot beveik keturias dienas.

Nepasiekus susitarimo, kad Klaipėda būtų atiduota sukilėliams, miestas buvo apsuptas ir prasidėjo kovos.

Naktį iš sausio mėn. 14 į 15 dieną sukilėlių štabas pradėjo puolimą ir jėga užėmė miestą. Vyko kovos prie Sendvario — miesto įvažiavimo arterijos ir iš jūros pusės ties Smelte. Buvo paimita prefektūra ir nuginkluota dalis Prancūzijos kariuomenės. Smulkesnių įvykių datos nesvarbu išskelti šiame minėjime. Laimėjimas tokiose apstovose buvo teisingiausias krašto reikalų išsprendimas. Nei lenkų, nei vokiečių freištato idėjos nebūtų davusios kraštui tos naudos, kurią jis laimėjo susijungęs su Lietuva. Bet priimtas Kl. kr. statutas daug pakenkė tolimesniai jo vystimuisi.

Kelias į ateitį eina iš praeities, o praeities žinios yra ateities gyvenimo pagrindas. Klaipėdos kraštas savo gyvybės vėsmės ėmė iš Lietuvos, jo ateitis buvo graži ir turėjo augimo tendencijas, pavirsti gražiausiu miestu prie Baltijos jūros. Deja, jo auksinis gyvenimas buvo staiga ir netikėtai nutrauktas pačių vokiečių. Jie kraštą pavertė karo lauku ir jį apnaikino.

Atėję rusai dar iš pagrindų sudarkė jo lietuvišką veidą.

Tegul sausio 15-tos dienos aktas lieka mums simbolis ateičiai.

Tragiškos Mažosios Lietuvos, bet garbingos žemdirbių tautos laisvė bus vėl apvainikuota lietuvių tautos laisvės žygių pasilangomis, kai išauš laikas.

Lietuvių tautos saulėtekio auksinė valanda išauš, kai kelis iš naujo dingusios valandos. Jokių radybų kitiems nesūloime. Patys sugrįšime kaip tauta į savą žemę. Mes einame, dabar, kaip žydų tauta, istoriniais keliais; mes negalime apiešti gimtinės krašto vadavimo principų, turime juos paremti visomis priemonėmis, o ateis tautai laikas visai grįžti į savo pažadėtąją žemę.

GERA NAUJIENA

ALSS Literatūros Fondas savo leidinių kainas sumažino:

St. Kairio LIETUVA BUDO ir TAU, LIETUVA —	
dabar po	\$2.00
K. Bielinio DIENOJANT ir PENKTIEJI METAI —	
dabar po	\$2.00
TERORO ir VERGLIOS IMPERIJA SOVIETŲ RU-	
SIJA po	75 ct.

Kreiptis į vietos lietuviškų knygų platintojus.